

УДК 007:304:659

**СОЦІАЛЬНО-КОМУНІКАЦІЙНИЙ АСПЕКТ ВЗАЄМОДІЇ МИСТЕЦТВА
КНИГИ ТА КІНО У ФОРМУВАННІ ІНТЕРЕСУ ДО ЧИТАННЯ**

А. О. Бессараб

*Класичний приватний університет,
вул. Жуковського, 70 б, Запоріжжя, 69002, Україна*

Висвітлено соціально-комунікаційний аспект взаємодії мистецтва книги та кіно у формуванні інтересу до читання: книги екранізують, причому як для дорослих, так і для дітей; сюжети фільмів стають основою для художніх творів; кінострічки виховують любов до читання, формуючи інтерес до такого виду дозвілля як невід'ємної складової частини життя; фільми підвищують інтерес до письменників і поетів, розкриваючи таємниці їхнього життя та творчості; ім'я письменника, який здобув престижну премію за твір, за мотивами якого зняли фільм, використовують у його рекламі; фрагменти з фільму стають основою для дизайну обкладинки видання; ювілеї з дня народження чи смерті є приводом для привернення уваги широкого загалу до літератури, зокрема засобами кіномистецтва тощо.

Ключові слова: автор, екранізація, книга, режисер, фільм.

Постановка проблеми. На замовлення компанії «Київстар» спеціалісти GfK Ukraine влітку 2013 р. провели дослідження «Читання книг в Україні», у якому взяли участь понад 1000 респондентів з усієї країни. Результати засвідчили, що з вересня 2006 р. по серпень 2013 р. частка покупців книжок зменшилась з 42% до 30%. Лише 1% опитаних називає нестачу коштів головною причиною нечитання книжок, як основні ж перешкоди зазначені, зокрема, низьке знання українських авторів та видавництва; слабе просування сучасної літератури; низьку популярність електронних книжок і слабкість систем продажу контенту, які б дали змогу збільшити доступність сучасної літератури для українців; безліч інших способів проведення вільного часу вдома, що потребують менше зусиль, ніж читання книжок тощо [1]. Схожа ситуація із читанням спостерігається і в інших країнах (наприклад, за даними останнього опитування Фонду громадської думки, понад 50% росіян визнали, що за останній рік не прочитали жодного художнього твору; за статистикою, у Великобританії близько 40% мешканців не прочитали жодної книжки в житті [2]), тому сьогодні однаково необхідні сьогодні заходи з популяризації читання і на загальносвітовому рівні (Всесвітній день книги та авторського права), і на державному (від затвердження відповідних концепцій і програм до втілення в життя конкретних заходів, наприклад пільгового оподаткування книговидавців), і на обласному та міському, і в конкретному закладі, і в кожній родині. Помітне зростання інтересу до читання книг відбувається завдяки вдалій екранізації

художнього твору та грамотному позиціюванню одночасно і фільму, і видання на ринку.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питання популяризації читання розглядають педагоги: Н. Беляєва, О. Вороничева, О. Дорофєєва, Н. Збаровська, О. Колосова, Н. Митько та ін. Маркетингові комунікації видавництва з метою підвищення попиту на книгу розкривають у своїх працях Е. Бейверсток, Х. Бем, Дж. Блайд, С. Водолазька, Я. Владарчик, Й. Вьорнер, Г. Грем, Н. Еріашвілі, Г. Схют, В. Теремко, М. Тимошик, П. Форсайт, Г. Хаард, Г. Шульц та ін. Маркетинговий етап редакційно-видавничого процесу у своїх публікаціях висвітлюють Я. Владарчик, Н. Еріашвілі, В. Маркова, Ю. Мельник, З. Партико, Н. Рябініна, М. Тимошик, П. Форсайт та ін. Особливості книжкової промоції подано в публікаціях Т. Булах, Т. Гринівського, Н. Зелінської, Г. Ключковської, І. Копистинської, Д. Олефір, О. Скочинець, Д. Фіалко та ін. Т. Микитин аналізує виставки і ярмарки як показник книжкової культури на прикладі Форуму видавців у Львові [3]. Л. Прокopenко розкриває значення провідних міжнародних книжкових виставок як комплексного каналу професійної комунікації [4]. Питання екранізації книг досліджують В. Вежевський, Дж. Вагнер, Е. Дадлі, С. Зонтаг, Р. Клер, Ю. Тинянов та ін.). Завдяки громадським організаціям розширюється географія книжкових фестивалів, виставок-ярмарків, під час яких проводять заходи, де взаємодіють різні види мистецтв: перегляд фільмів, конкурси буктрейлерів, медіавистави, літературні перформанси тощо.

Мета статті — розкрити соціально-комунікаційний аспект взаємодії мистецтва книги та кіно у формуванні інтересу до читання.

Виклад основного матеріалу дослідження. Мистецтво кіно міцно увійшло в соціальну практику, зазнавши безліч трансформацій із часів свого виникнення (від рухомої картинки на екрані до фільмів у 3D-форматі й лазерних інсталяцій у повітрі).

Літературне та кіномистецтво перебувають у постійній взаємодії:

- книги екранізують, причому як для дорослих, так і для дітей (наприклад, «Вій» (2014), «Майстер і Маргарита» (2005), «Голодні ігри» (2012); «Пригоди Паддінгтона» (2014), «Малий Ніколя» (2009), «Йорген + Анна = правда» («Щонайсправжнісінька любов») (2011), «Павутиння Шарлотти» (2006), «Нескінченна історія» (1984), «Іван Сила» (2013), «Тореадори з Васюківки» (1965), «Щоденник слабака» (2010–2012), «Чарлі і шоколадна фабрика» (2005), «Аліса в Дивокраї» (2010), «Кораліна» (2008) [5]);
- сюжети фільмів стають основою для художніх творів («Термінатор» (3 романи із серії «Т2» Стівена Майкла Стирлінга, 2001, 2002, 2003 рр.; 2 романи серії «Термінатор 3» Аарона Аллстона, 2003, 2004 рр.; 2 пріквела Тімоті Зана, 2009, 2010 рр.), «Пірати Карибського моря» (12 книг із серії «Пірати Карибського моря: Пригоди Джека Горобця» та 5 книг із серії «Пірати Карибського моря: Легенди Піратського братства» групи письменників, які працювали під псевдонімом Роб Кідд, роман для дорослої аудиторії «Пірати Карибського моря: Ціна волі» Енн Криспін), «Тимур і його команда» (спочатку Аркадій

Гайдар написав сценарій фільму, а після цього — однойменну повість, 1940)) [6];

- кінострічки виховують любов до читання, формуючи інтерес до цього виду дозвілля як невід’ємної складової життя («Читач» (2008), «Товариство мертвих поетів» (1989), «Людина доби Відродження» (1994), «Слова» (2012), «Книжковий злодій» (2014), «У будинку» (2012), «Книга Ілая» (2009), «Персонаж» (2006), «Оповідання» (2012), «Чорнильне серце» (2008), «Нескінченна історія» (1984)) [7];
- фільми підвищують інтерес до письменників і поетів, розкриваючи таємниці їхньої життя та творчості (наприклад, «Годинник» (2002) — про Вірджинію Вульф, «Джейн Остин» (2007) — про відому англійську письменницю, «Капоте» (2005) — про Трумена Капоте, «Повне затемнення» (1995) — про двох видатних французьких поетів Артюра Рембо та Поля Верлена) [8].

Творцями першої екранізації є основоположники світового кінематографа — Жорж Мельєс і Вікторен Іполит Жассе. Жорж Мельєс в 1902 р. переніс на екран роман Данієля Дефо «Робінзон Крузо». На сьогодні ми спостерігаємо помітне зростання попиту на книгу після її екранізації, зокрема в Україні після появи серіалів «Ідіот», «Майстер і Маргарита» та ін. Одночасне просування книги та фільму на ринку підвищує інтерес до них і забезпечує значні прибутки. Так відбулось з фільмами за книгами Джоан Роулінг про Гаррі Поттера, «50 відтінків сірого» за книгою Еріки Джеймс.

У премії «Оскар» Американської кіноакадемії услід за номінацією «Оригінальний сценарій» іде номінація «Адаптація літературного твору». До 1940 р. була тільки премія за найкраще літературне першоджерело. У 2014 р. цю премію здобув Джон Рідлі за фільм «Переможець» (за однойменними мемуарами Соломона Нортапа), 2015 р. — Грем Мур за «Гру в імітацію» (за книгою Ендрю Ходжеса «Alan Turing: The Enigma»), 2016 р. — Адам Маккей, Чарльз Рендольф за «Гру на пониження» (за книгою Майкла Льюїса «Велика гра на пониження. Таємні пружини фінансової катастрофи»).

Сьогодні ми щораз частіше стикаємося зі своєрідною інтерпретацією книжкового тексту, що призводить до втрати смислу, а отже, і змістового аспекту першоджерела. Спілкування з книгою за принципом «сам-на-сам» вимагає від читача-реципієнта зусиль і духовної роботи, оскільки проникає в інтелектуальний простір особистості. Варто пам’ятати, що екранізація літературно-художнього твору — це режисерська інтерпретація прочитання. Не кожен глядач готовий до активного діалогу й критичного сприйняття тієї версії книги, яку пропонує автор фільму, тоді як це вкрай важливо, адже існують дискусійні моменти в біографії багатьох відомих письменників і поетів. Так, про життя У. Шекспіра, Т. Шевченка, С. Єсеніна та інших знято чимало фільмів, але кожен з них відображає бачення режисера, що не завжди збігається з думкою літературознавців.

Інша річ, якщо сам автор є режисером фільму за своєю книгою. Так, нещодавно представили фільм «Любові стане на всіх», знятий за «Месопотамією» Сергія Жадана. Зараз тривають зйомки кінострічки за його романом «Ворошиловград»

(2010 р.), що став кращим українським романом десятиліття за версією літературної премії ВВС Україна [9].

Ім'я письменника, який здобув престижну премію за твір, за мотивами якого зняли фільм, використовують у його рекламі. Фрагменти з фільму стають основою для дизайну обкладинки видання (наприклад, «Вовк с Уолл-стрит», «Книжковий злодій», «Голодні ігри»).

Ювілеї з дня народження чи смерті стають приводом для привернення уваги широкого загалу до літератури, зокрема засобами кіномистецтва. Так, до 200-річчя з дня народження Тараса Шевченка на замовлення Державного агентства з питань кіно створено колекцію «Шевченко 200», до якої входять відомі художні фільми про поета: «Тарас Шевченко» Петра Чардиніна (1926), «Тарас Шевченко» Ігоря Савченка (1951), «Сон» Володимира Денисенка (1964), «Наймичка» Ірини Молостової, Василя Лапокниша (1963), «Тарас Шевченко. Спадщина» і «Тарас Шевченко. Надії» Леоніда Анічкіна (1994–1995), «Дві долі» Бориса Квашнева (2007) [10].

Висновки. Отже, мистецтво книги та кіно є не лише конкурентами, а й союзниками в боротьбі за свого споживача — читача й глядача в одній особі. Для цього вони звертаються до соціально-комунікаційних технологій, формуючи сучасну медіакультуру. Екранізації книг привертають увагу до першоджерел, зумовлюють палкі дискусії й підвищення інтересу до творів-першоджерел та їхніх авторів, бажання ознайомитися з оригіналом та сформуванню власну думку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Дослідження читання книжок в Україні : підготовлено компанією «GfK Ukraine» на замовлення компанії «Київстар» / Гліб Вишлінський, заступник директора GfK Ukraine [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://www.gfk.ua/imperia/md/content/gfkukraine/reports/report_gfk_reading_pres.pdf.
2. Книга и чтение в культурном пространстве России [Электронный ресурс] // Университетская книга : информационно-аналитический журнал. — Режим доступа : <http://www.unkniga.ru/ostraya-tema/2759-kniga-i-chtenie-v-kulturnom-prostranstve-rossii.html>.
3. Микитин Т. Книжкові виставки і ярмарки як показник книжкової культури (на прикладі Форуму видавців у Львові) / Т. Микитин // Записки Львівської наукової бібліотеки ім. В. Стефаника / НАН України, ЛНБ ім. В. Стефаника ; [редкол.: М. М. Романюк (відп. ред.) та ін.]. — Львів, 2008. — Вип. 1 (16). — С. 612–621.
4. Прокопенко Л. С. Провідні міжнародні книжкові виставки як комплексний канал професійної комунікації [Електронний ресурс] / Л. С. Прокопенко // Інформаційна освіта та професійно-комунікативні технології ХХІ століття. — Режим доступу : <http://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/4618>.
5. Нечитайко Христя. Прочитали — переглянули: 11 фільмів, знятих за дитячими книжками [Електронний ресурс] / Х. Нечитайко. — Режим доступу : <http://www.barabooka.com.ua/prochitali-pereglyanuli-11-fil-miv-znyatih-za-dityachimi-knizhkami/>.
6. Коваленко И. 7 великих книг, написанных по мотивам снятых фильмов [Электронный ресурс] / И. Коваленко. — Режим доступа : http://miridei.com/idei-dosuga/kakuyu-knigupochitat/7_velikih_knig_osnovannyh_na_filmah/.

7. Штаер А. Двенадцать фильмов, в которых книга, литература и чтение оказывают на героев определяющее влияние [Электронный ресурс] / А. Штаер. — Режим доступа : <http://interesno.co/mag/2a13f9b9d462>. — 05.03.2016.
8. Купінська А. Відомі фільми про письменників: бунт пера і авторитет думки [Електронний ресурс] / А. Купінська. — Режим доступу : <http://life.pravda.com.ua/culture/2011/08/8/83102/> — 08.08.2011.
9. «Ворошиловград» Жадана екранізують [Електронний ресурс] // Буквоїд. — Режим доступу: <http://bukvoid.com.ua/events/kino/2016/03/11/111039.html>. — 11.03.2016.
10. Колекція «Шевченко 200» [Електронний ресурс] // Національний центр Олександра Довженка : офіційний сайт. — Режим доступу : <http://www.dovzhenkocentre.org/news/94/> — 05.02.2014.

REFERENCES

1. Doslidzhennia chytannia knyzhok v Ukraini: pidhotovleno kompaniieiu “GfK Ukraine” na zamovlennia kompanii “Kyivstar”. Retrieved from http://www.gfk.ua/imperia/md/content/gfkukraine/reports/report_gfk_reading_pres.pdf(in Ukrainian).
2. Knyha u chtenye v kulturnom prostranstve Rossyy. Unyversytetskaia knyha. Retrieved from <http://www.unkniga.ru/ostraya-tema/2759-kniga-i-chtenie-v-kulturnom-prostranstve-rossii.html> (in Russian).
3. Mykytyn, T. (2008). Knyzhkovi vystavky i yarmarky yak pokaznyk knyzhkovoï kultury (na prykladi Forumu vydavstiv u Lvovi). Zapysky Lvivskoi naukovoï biblioteki im. V. Stefanyka, 1 (16), 612–621(in Ukrainian)
4. Prokopenko, L.S. Providni mizhnarodni knyzhkovi vystavky yak kompleksnyi kanal profesiinoï komunikatsii. Informatsiina osvita ta profesiino-komunikatyvni tekhnolohii XXI stolittia. Retrieved from <http://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/4618>(in Ukrainian).
5. Nechytaiko, K. Prochytaly — perehlianyly: 11 filmiv, zniatykh za dytiachymy knyzhkami. Retrieved from <http://www.barabooka.com.ua/prochitali-pereglyanuli-11-fil-miv-znyatih-zadityachimi-knizhkami/>(in Ukrainian).
6. Kovalenko, Y. 7 velykykh knyh, napysannykh po motyvam sniatykh fylmov. Retrieved from http://miridei.com/idei-dosuga/kakuyu-knigu-pochitat/7_velikih_knig_osnovannyh_na_filmah/ (in Ukrainian).
7. Shtaer, A. (2016). Dvenadtsat'filymov, v kotorykh knyha, lyteratura y chtenye okazyvaiut na heroev opredeliaiushchee vlyianye. Retrieved from <http://interesno.co/mag/2a13f9b9d462> (in Russian).
8. Kupinska, A. (2011). Vidomi filmy pro pysmennykiv: buntpera i avtorytet dumky. Retrieved from <http://life.pravda.com.ua/culture/2011/08/8/83102/> (in Ukrainian).
9. “Voroshyl'ovhrad” Zhadana ekranizuiut. Bukvoid. Retrieved from <http://bukvoid.com.ua/events/kino/2016/03/11/111039.html>(in Ukrainian).
10. Kolektsiia “Shevchenko 200”. Natsionalnyi tsentr Oleksandra Dovzhenka: ofitsiinyi sait. — Retrieved from <http://www.dovzhenkocentre.org/news/94/>(in Ukrainian).

SOCIAL AND COMMUNICATION ASPECT OF INTERACTION OF BOOKS AND CINEMATIC ART IN THE FORMATION OF INTEREST IN READING

A. O. Bessarab

*Classical Private University,
70b, Zhukovsky St., Zaporizhzhya, 69002, Ukraine
staicy@ukr.net*

The article deals with social and communication aspects of the interaction of books and cinematic art in the formation of interest in reading: books are filmed, both for adults and for children; movie scenes are the basis for artistic works; films cultivate love for reading, creating interest in this type of entertainment as an integral part of life; films increase interest in writers and poets, revealing the secrets of their life and work; the name of the writer, who won the prestigious prize for work on the grounds which a film was made, is used in its advertising; fragments of the film are the basis for the design of the cover of the publication; anniversaries of the birth or death are an occasion to draw attention to the public literature, in particular by means of cinema and so on.

Keywords: *author, film adaptation, book, director, film.*

Стаття надійшла до редакції 25.03.2016.

Received 25.03.2016.